

zielig en lachwekkend tusschen de nieuw zich vormende gemeenschap. Zij hoort niet meer in ons midden en wij hooren niet meer bij haar. En, wij alles wat leeft een afschuw heeft van uitering en dood, maar zich met hoop en verlangen richt op wat met lente's beloften in bloei staat, wordt de moderne mensch wroevend, als men hem in dit antieke verblijf wil terugdringen, waaruit de historische ontwikkelingsgang hem voorgoed heeft verdreven.¹⁾

Kees Meyer heeft niet gelijk in alles, maar in de taal-kwestie gedeeltelijk wel. En nu zijn conclusie? Hoor:

Ook de spreekwijze dient radicaal met de kerkelijke overlevering te breken. Wat Kees Meyer noodzakelijk acht, is, dat er artsen uit spreken. De tijd, waarin men betoogen en boeken leest, is voorbij; het luisteren naar een voordracht heeft de lectuur vervangen. De artsen zijn het die bestemd schijnen, om der moderne menscheit het levende woord te brengen; als zij optreden, krijgt men een geheel nieuwe spreektaal, die beter in het kader valt van onze moderne gemeenschap. Zij moeten, onvormelijk en eenvoudig, rechtstreeks spreken van mensch tot mensch, en daarbij den menschen iets geven, waaruit ze kunnen leven. Ze moeten een verscheid toonen en opvoeden tot blijdschap en licht.

Dit is het — niets meer en niets anders — wat de heer Meyer beoogt met zijn Nieuwe Gedachte: de gelegenheid schenken aan het artistieke woord, dat het blijde levensgevoel kan hergeven. De mannelijke overwinning van getob over wat onherroepelijk is vervolgen; de jonkvrouwelijke gratie van de bruid die het wonder nog wacht.

Voor ons spreekt het vanzelf, dat deze „aanloop tot het religieuze leven der toekomst“ Kees Meyer niet vooruitbrengen kan en ons niet vooruitbrengen mag. Wie een artsen-taaltje geeft, heeft weer de kaste-idee ingedragen, en zondigt dus ook tegen de wet van de vrijmaking der monden, „die het goede boodschappen“. De kerk zoekt het volk, niet een groep.

En nu herinneren we ons Taco Takema, die in Anema's boek²⁾ beweert:

„De beweging van lachdicht vond onze taal in een gevaarlijk pathologische toestand: die(n) van gewichtsverstijving. De kansel heeft deze taalkwaal voor een groot gedeelte op haar (zijn) geweten. Omdat zij (hij) toch telkens weer in aanraking komt met de groote begrippen van zonde, ellende, almacht, gerechtigheid, enz., en 't heel wat minder inspanning kost met die algemeene begrippen een uur vol te praten, dan zelf tot de analyse van het bewustzijn van den enkeling af te dalen, aan te toonen, bijvoorbeeld, wat de zonde in het hart van een bepaalde menschenziel bediert, om daarna de correctionele middelen aan te wijzen, — en de poëzie in de vorige aerd onzer letteren grootendeels in de handen (!) der predikanten was, was onze taal vervallen tot lovengevoemde stijfheid van gewrichten.“

En als we erbij geweest waren, zouden we misschien hebben willen debatteren: weet je wel, Taco, dat het bederf van de taal in de kerk juist opgekomen is in een periode, toen de dominees zoo iets probeerden, als u daar op uw preek-verlangstje zet? Niet, dat het daaraan lag, o neen; maar daardoor werd het niet voorkomen ook. Het gebrek in de taal werd niet verholpen door de verbijzondering van haar gedachte, doch was niet meer te voorkomen sedert de verbijzondering van het gehoor, dat den prediker „voor de aandacht“ stond. En daarom, o beste Taco, is die grondoorzaak van de „taalkwaal“ eigenlijk ook aanwezig in die preek van dominee Drex, je weet wel, waar je hem zelf een complimentje om gemaakt hebt: die preek met zinnen als deze:

„In de diepten van lijden en ellende, waardoor God langs afwaartschen weg den smarten-zoon uit het Idameesche landschap heeft gedragen en geleid, heeft eenmaal een ster der hope ... voor zijn vaak door smarten beneveld oog geschitterd. En hij het licht van den bliksem van hooger heil, die toen blonk over zijn bewustzijn heeft hij geroepen om een griffie en lood en rots (!), opdat hij fixeren konde, wat zijn trillende ziel toen zag. — Dat getuigt onze ziel, als we, opklappend van dit tot het leven der eeuwigheid, bij wijlen gansch de constellatie des levens in hooger glans zien opdoemen voor onzen geest als een tempel van zeer uitnemende pracht. Dan huppelt de ziel binnen in ons van blijdschap, dan wil ze zich uiten, dien tempel binnentreden naar den eisch zijner schoonheid; maar niet, dan om bij het stooten van den voet tegen de pijnbrokken der werkelijkheid te ontwaren, dat zijn dak is ingestort, zijn zuilen tot in het hart zijn gespleten, — en dat tusschen zijn af- en uitgebrokte hogen raaf en vledermuis de voorwaarden hebben gevonden tot viering van hun donker bestaan.“³⁾

Taco, dat was een preek in de Gereformeerde Kerk van Middelstum, en de boeren stonden nog te praten vóór den ingang zoo lang 't maar even kon. En Wim zei: „Der kann es“. Maar heusch, Taco: „der kann es nicht“, als hij 't niet anders kan. Want zoo min als het den litera-

tor Taco Takema behaagt, dat de dominee de litteratuur „in handen“ heeft, zoo min mocht het den kerkgangers Taco Takema behagen, dat de litteratuur den dominee „in handen“ had. Dat ze hem onder handen neme, zoo vaak 't den man noodig is. Maar overigens: hij is er niet voor een artistengroepje, niet voor een clubkaste, doch voor de ééne, heilige, algemeene kerk. De vrijmaking der taal zoekt haar vernieuwing, doch haar inperking nooit.

Dit wat het negatieve betreft.

En wat nu ten slotte het positieve aangaat, besluiten we met enkele opmerkingen.

Allereerst strekke de zuivering van de kerkelijke taal zich niet alleen uit tot den preekstoel, maar ook tot het huisbezoek, de onderlinge gesprekken, enz. Er zijn termen, beelden, die de preek niet meer kent, doch die het huisbezoek of de omgang bewaart of uitvindt. Als er hier en daar onderlingen zijn, die aan jongemensen pardoos vragen:

„Heb je al in de lendenen van Adam gelezen? Ben je al gearresteerd?“⁴⁾

of aan een zieke:

„Heit de n-Heere Jezus je peluw al es magge schudden?“

dan doen zij zichzelf schade en graven ze een kloof tusschen de verschillende organen der kerk in haar openbaring naar buiten. Deze opmerking zou pletluttig zijn, als er nog niet steeds een broede schare van menschen was, die dat nu eigenlijk pas een taal vindt, om warm bij te worden; een waardeeringsoordeel, dat toch alleen maar op „valsche grondjes“ rust.

Dan rekene men, met wat ik zou willen noemen: het geestelijk klimaat. Zoo komt er allereerst afschaffing van stopwoorden, want die zijn de dood van het geestelijke. Het stopwoord: „o geliefden“, het pleonasme: „nooit genoeg naar waarde volprozen naam“, ze zullen voor de dominees even snel moeten verdwijnen als voor onze jongelingen „de eere Gods op alle terreinen des levens“. Ik heb het niet tegen de gedachte der woorden, maar tegen de afstomping ervan door het stopwoordelijke. Als men „geliefden“ zegt, moet daar ook het klimaat der liefde zijn. Liefde is zuinig op haar vocatieven, meen ik.

Voorts moeten we wat meer ernst maken met onze vaak verkondigde heldere inzichten in de fout van de „doopersche mijdinge“, en ook doen zien, dat we 't heusch meenen met ons dogma over de verhouding van natuur en genade, alsook met onze fiere verzekering, dat we geen tweërlei moraal, één voor den „geestelijke“ en één voor den ander, er op nahouden. Zoo vaak we afstand maken tusschen de sfeer van natuur en genade zijn we niet gereformeerd meer. Sprekende over de studententaal, zegt Van Ginneken⁵⁾:

„In elk geval zullen de studenten van thans, evenmin als de schooljongens, hun studententaal plotseling als een rok of gekleede jas met hunne promotie afleggen; 't is een stuk van hun zelf geworden, met vele gemakkelijke gevoels- en gedachtebanen, die pas na jaren in andere omgeving min of meer dichtgroeien. Men behoeft echter slechts de kinderen van jongere medici of advocaten te hooren habbelen, om er aanschijn te oeco's van Papa z'n taal in terug te kennen.“

Maar uit den mond van de kinderen van onze doorsnee-dominees wordt hun deze lof der bewaring van natuurlijkheid en oorspronkelijkheid doorgaans niet bereid. En daaruit blijkt, dat b.v. de heeren van de rechtbank, wier ambtsstaaltje nog veel wonderlijker is dan onze preekpraak hun ambtelijkheid afleggen met hun toga. Het is onze eer, dat wij dat niet doen; onze kindertjes zijn ons zoetsappig bewijs! Maar juist omdat wij onze eer stellen in het bewaren van ons ambt in het leven, moeten we dan ook des te meer den band met het leven nooit loslaten in ons ambt. Er is, o zeker, nog wel beweging. Toen onlangs enkele „broeders deputaten“ wegens vertrek „naar elders“ afscheid namen van een deputatenkring, ging 't officieus in dezen toon:

„Nou kerel, jij gaat er van door naar het Noorden, hé? Nou zeg, 't is te hopen, dat je 't er uithoudt, bij die kouwe lui!“

maar deze wandelgangenstijl maakte onmiddellijk plaats voor de termen, waarop men al rekenen kon, bij 't officiële toespraakje, waar Dickens ons land al om uitgelachen heeft; de vaste abonnementstermen: rijklijk zegenen, genadiglijk nabij zijn, goed en nabij zijn, zegenen en „stallen“ tot een zegen. Toch zijn we allemaal studenten geweest. De studententaal uit Knepelhout's dagen drong door in de thans gangbare taal, en die van onzen tijd is bezig hetzelfde te doen. Der studenten ziel overwint, want hun taal leeft. Maar wij dringen met ons taaltje niet het leven in; we zijn er al glad uitgegleden; onder zoet gekweel zijn we gansch „oirbaar“ van 's levens „heirbaan“ afgeraakt. En toch noemen we ons dienaren van den Heere der „heirscharen“, is het ook, dat we van dezen mili-

tanten naam door de gewinning de idee van het offensieve, het voortschrijdende, het vooropgaande hebben afgestompt? Potgieter kon nog Jan den Poeët, alias Jan den Rijmer, laten klagen:

„Het heldendicht — o, wai eposjes! — het lierdicht — o, wat oedjes! — het minnedicht — o, wat klagjes! — ieder genre was in predikaties ontaard.“⁶⁾

Dat was treurig. Maar tegenwoordig kan niets meer in predikaties ontaarden, want zij hebben 't leven losgelaten; en dat is nog treuriger.

Waarlijk, wij moeten 't leven weer in, ook met onze taal, om Christus' wil. Toen Schleiermacher zijn geslacht vond zonder God en zonder religie, sprak hij zijn Reden; maar hij zou zijn grooten invloed niet hebben gehad, als hij niet had kunnen zeggen: Ich rede Euere Sprache; daarbij het bewijs leverende in de aansluiting⁷⁾ aan „den taalschat en het ideeënfonds van zijn kring“. Zoo moeten wij ook sprekende en spraakmakende onze reformatie zoeken, gelijk hij, niet zonder zegen voor zijn geslacht, ze gezocht heeft tot in de taal. Wij hebben 't zoo vaak over den „middellijken weg“, Laat ons ook „in“ „denzelven“ „wandelen“; dan geef ik den term voorts graag cadeau. Want niet den term, maar de daad hebben wij „van nood“.

En als wij komen tot die daad, dan zal het Evangelie weer krachten doen. Men kan inleven in de heilige gedachten, vindt ook zonder conventietermen de heilige woorden wel; en de variëteit zal erbij winnen; dat is, binnenwaarts gezien: de aparte aanleg, dien God in Zijn knechten gelegd heeft, zal dan ook uitkomen in individueele (noot individualistische) beelding van heilig van mogen. „God is in eenvoud van oprechte woorden“, en dat is de belofte, niet voor wie probeert kunstenaar in de kerk te zijn, doch voor wie in simpele overgave zegt, wat hij ziet en hoort van Gods openbaring in eenvoudige natuurlijkheid.

Gelukkig, wij winnen. Ik zou namen willen noemen, voorbeelden kunnen geven, maar 't is niet mogelijk, volledig te zijn. Maar we moeten verder. Als deftigheid zich paart met kerkelijkheid, is het niet bewezen, dat er ook vroomheid in de deftigheid zit. 't Is wel eens andersom gebleken⁸⁾ en de kringen, die 't ergst den vaarwel-zegger van een dialect Kanaans verdoemen, ze zijn van het tegendeel nog een alledroevigst bewijs. Neen, het ligt niet in die vormen, die geen wezen achter en in zich hebben. Wie om verlossing bidt van het „ongedertieren“ volk moet zichzelf eerst ontdoen van zijn „ongedertieren“ taal; daar heeft zelfs het „ongedertieren“ volk recht op, en dat recht eischt de goedertieren God van ons. En iedere taal, die weer „gesmeed“ wordt, zal de aandacht trekken, meer dan wie de onderdoelen, die hij kant en klaar krijgt van de fabriek, in elkaar schroeft tot een geheel, dat past bij den dominee, die 't altijd maar weer „netjes“ gedaan heeft. Ach ja, jongetje, u wordt „netjes“, „overgetrouwd“, en er wordt „netjes“ avondmaal bediend; en er wordt „netjes“ in de preek zoo wat „bijgebracht“. Maar vonken willen we ook wel eens zien spat ten. Vuur is niet netjes, maar het komt toch van boven en het maakt, net als de dominee vaak zoo „netjes“ zegt, alleen onze brandofferen tot asch. Laat ons niet alleen op Multatuli afgeven, als hij spot:

„Zonder talent is Zaalberg niet. Hy bezit althans het talent der klanken.“⁹⁾

Want onze massa vindt ook vaak, dat iemand „talent“ heeft als hij maar klanken heeft, zelfs al praat hij over „vliegmasien“ en „motorboot“.

Maar wat haat het ons, of wij al de termen hadden en hadden de liefde niet? En wat haat het ons, of wij de taal der engelen spraken en hadden de liefde niet? We zouden klinkende cymbels worden.

Maar wie de liefde heeft, dat is den uitgang in gehoorzaamheid, die zal een luidende klok zijn. En alle luidende klokken, als ze maar ieder een eigen toon hebben, ze zingen te zamen een schoonen zang. Dat zal ook onze sterkte zijn, zoolang wij in vreeze en beven ons zelf durven zijn en daarbij gelooven aan de providentie van Hem, die al Zijn klokken voegt en steunt en luidt naar de eenheid van Zijn Geest. En dan...

Die klokken bediet die predikaren, die gods woert openbaren; want alsoe die klokken die goede te gader locken, alsoe roepen die predikaren ten geloeve die sonderen.¹⁰⁾

Ja, dat is de zuivere tale Kanaans. Ze lokt de binnen zijn, maar ook die buiten zijn. Hoe vast hebben we 't ook al weer opgedreund: de wanden, die den bodem der zee bedekken — de aarde VOL van de kennis des Heeren?

¹⁾ Jan, Jannetje en hun jongste kind. Zw. Herdr. 10, 14/15, bl. 49, vgl. 143.

²⁾ Schleiermachers Reden über die Religion als protest van Apologie, door Dr. W. J. Aalders, Leiden, 1909, bl. 6-9.

³⁾ Veel waar is in de opmerkingen van J. H. v. d. Bosch in de uitgave van Jan, Jannetje, bl. 115.

⁴⁾ Verz. Werken, Elsevier, IV, 160; Niet kanselachtig is nog niet plat, decretorde bij te Utrecht, V, 39.

⁵⁾ Jan Boendale, Lekenpiegel.

Uw taal.
Uw taal

Verbet.
kolon, reges
ging. — In
regel 6 v. c.
Kleinere foc

De dag.
Heel h.
De bang
vuldigen
wereld een
ten in, om
wanhopig-w
ach, de tr
en zij beo
Al haar l
rotsen der
onder in
Wilt ge
Luister
woordt op
der staats

De „wij
ken.

Haar „
wat is die
Wat gluur
bedrog! W
verdwonen
stige moes
dames we
haar „troc
grijpende
moeten
Heere!

Vanwaa
Waarom
ons oog?

Waarom
woord der

Wel, hi
kiescheheid
want...
„wijze“ st
tere ontu
cheling al
den neder
verpletter
is. En dat
de moeder
den. Die
maar wel
omkomer
Deborah zi

Zij ziet
dentie.

Zij ziet
zijn.

Maar w
Daar ko
en geen t
de manne
kleederen,
teingen,
moeder-z
zij de el
leger vers

Waar z
Wat zu
gen?

Weiken
de ziel?

Zoo eis
leurstellin

Zoo bi
een dwaz
Sisera be
zonder h
komen.

Doen o
van een

We zou
verwacht
moeder, i
den geval
moeten
spreken?

Deborah J
in den de
hard en
met elk

Het sc
de dinger

Zij spr
bitterheid

Het is
moordius

⁷⁾ Volgens verslag N.B.C.

⁸⁾ Sierp. Anema, In 's Levens Opgang, Rotterdam, Damsen, 1907, bl. 286.

⁹⁾ Anema, a. w. bl. 46 v.v.

¹⁰⁾ Volgens den Heer J. Dijk, in een rede op de onderlingen-conferentie te Arnhem, verslag Bazuin, 13 Mei 1922.

¹¹⁾ Handb. d. Ned. Taal, I, 519.